

Nr 68.

Ankom till Riksdagens kansli den 28 mars 1911 kl. 11 f. m.

Utlåtande, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ändrade grunder för utarrendering af de till Strömsholms hingstdepå anslagna egendomar m. m.

(2:a Afd.)

I två inom Riksdagen väckta motioner, nr 57 i Första kammaren och nr 172 i Andra kammaren, hafva herrar *A. Pers* och *A. Stårner* sammanstämmande hemställt, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående förändrade bestämmelser rörande utarrendering af de till Strömsholms hingstdepå anslagna egendomarna, i syfte att arrendatorerna må erhålla sina arrenden utan mellanhand, och att arrendet må utgöras i penningar och ej såsom hittills hufvudsakligen i naturprodukter; att staten må genom domänstyrelsen ombesörja förvaltningen af berörda egendomar; samt att Kungl. Maj:t må till Riksdagen inkomma med de förslag, hvar-till utredningen kan gifva anledning.

Till stöd härför hafva motionärerna anfört följande:

Strömsholms stuteri, numera Strömsholms hingstdepå, har af ålder för sina utgiftsbehof åtnjutit förmånen af disposition öfver åtskillig kronomark inom Köpings, Kungs-Barkarö, Kung Karls, Torpa, Arboga, Rytterns och Kolbäcks socknar i Västmanlands län. Arealen af denna jord utgör, förutom egendomen Strömsvik på 260 har, 2,204 har, hvaraf 1,306 har åker, 393 har äng, 111 har sjöslag, 393 har skog, tomter, backar och impedimenter, med ett taxeringsvärde, Strömsvik inräknadt, af 854,900 kr. Närmare detaljupplysningar härom inhämtas i följande tablå.

E - g - e - n - d - o -							
Belägenhet i socken	Benämning	Arrendatorer	Nuvarande arrendeafgåld				
			i Penningar		i Hö	i Halm	i Hafre
			Kr.	öre	Kg	Kg	Kg
Köpings ¹⁾ ...	Bellevue	A. Rydén d:o J. Johanssons sterbh. d:o L. Norén d:o d:o d:o L. Ossvald d:o d:o A. Andersson L. Larsson m. fl. L. Petterson m. fl. O. Jansson N. Löfström d:o O. Sjöberg A. Granberg A. Larsson K. Strengbom R. Silfverling	2,860	32	348,563	68,013	107,485
	Matiro						
	Lugnet och Amerika...						
	Tranviken						
	Gubbgrundet						
	Harsten						
	Linlandet						
	Suggskär						
	Grönödhagen						
	Mellanhagen						
Kungs Bar- karö.....	Stenhagen	d:o	2,860	32	348,563	68,013	107,485
	Fiskhagen	A. Andersson					
Kung Carls ...	N:ra Tallholmen	L. Larsson m. fl.	1,200	—	—	—	—
	S:a '	L. Petterson m. fl.					
	Botten	O. Jansson					
	Elg-, Qvig- och Apollo- hagen	N. Löfström d:o					
	Myshagen	O. Sjöberg					
	Husbondängen	A. Granberg					
	Tyskhagen	A. Larsson					
	Uddhagen	K. Strengbom					
	Libergsäng	R. Silfverling					
	Kobergsäng						
Torpa	Köpings Djurgård	A. Rydén	363	—	—	8,520	1,540
	Arboga	A. Persson					
Köpings	Ryttterns äng	d:o	221	—	—	—	770
	Ryttterns	Skarpan					
Köpingens	Holmen Soten	C. Melin	60	—	—	—	—
	d:o Billingsklubben	d:o					
Ryttterns	d:o Stafsholmen ...	B. Olsson	250	—	—	—	—
	Hultet, Rigärdet, Ri- gärdsstranden, Flyet, Holmen vid Flyet, Sä- byängen, Säby-Udde och Djurgårdsskogen	C. G. Gustafsson					
Köpingens	Strömsholms Kungsla- dugård jämte Qvarn- hagsvretarne	D. Ulif	3,000	—	2,806	33,459	7,938
Summa			10,357	32	351,369	124,992	117,733

¹⁾ Dessa 3 lägenheter benämnas gemensamt »Köpingsön och Byslätten».

²⁾ Här af c:a 300 har skogsmark.

Anm. Förutom förestående egendomar disponeras af hingstdepån kronoegendomen *Strömsholms*, belägen i Kolbäckes socken, utarrenderad till remonteringsstyrelsen för *Fyratusen fem hundra (4,500) kronor*, på 20 år, räknadt fr. den 14 mars 1904 till samma tid 1920.

Egendomen ifråga taxerad till *kr. 115,300* med en ågoareal af c:a 260 har.

m - a - r - n - a - s

Åbyggnader			Ä g o a r e a l										Taxe- rings- värde	
Statens		Arren- datorns	Åker		Äng		Sjöslag		Tomter, bac- kar. impedim och skog (sk)		Summa			Kr
Brandförsäkrade för			har	ar	har	ar	har	ar	har	ar	har	ar	Kr	
1	800	25,040	88	73	—	62				3	53	92		88
2	1,000	19,500	97	86	12	62	7	76		5	07	123	31	210,000
4	3,000	28,000	158	39	36	66	2	30		8	06	205	41	
1	900		7	55	37	91					02	45	48	13,000
		300			50	05	34	51			31	84	87	8,000
														100
2	1,000		37	35	1	08					59	39	02	12,700
			47	10	28	05	—	26		3	10	78	51	23,000
		300	15	18	39	48				2	06	57	16	15,000
			88	81	73	85				sk. 7	40			
		3,700	184	09	9	96	47	14		sk. 7	07	224	27	55,000
		30,390	39	97	20	81				sk. 20	91	214	96	78,000
		3,850									06	60	84	16,000
		750	51	30	6	97				sk. 13	66	71	93	12,000
			46	25	3	63				sk. 14	05	63	93	11,000
		3,000	11	35		98	1	10		sk. 7	06	20	49	21,000
		500	21	16	4	91				sk. 9	05	35	12	5,500
3	1,500	700	34	77		95					13	35	85	16,000
1	700	1,200	48	16		21				1	85	50	22	18,000
1	300	16,000	59	75						sk. 30	50	90	25	20,000
1	740	1,990	21	32	1	95				sk. 6	96	30	23	3,600
			12	13						sk. 5	64	17	77	12,400
														4,200
														200
														100
1	250	250			sk. 4	32						15	40	5,000
					11	08								
7	33,900	10,300	85	—	15	—	5	—		sk. 73	13	205		56,000
										26	87			
14	60,740	14,520	150	50	32	50	12	50		sk. 98	84	341	49	93,800
										47	15			
38	104,830	160,290	1,306	72	393	59	111	01	*)	393	07	2,204	39	739,600

Strömsholm den 14 december 1910.

Strömsholms hingstdepå-kontor.

Th. Lingmark.

Dessa egendomars åker- och ängsjord torde på grund af sin naturliga beskaffenhet böra räknas till Mälardalens bördigaste och bästa. Den utgör nämligen till stor del svämafflagringar från Arbogaån, Hedströmmen, Köpings- och Kolbäcksåarna. Åkern har af naturen danad djup och godartad mylla, betesängarna nå ned till Mälarstränderna och backarna ha den för Mälardalen karaktäristiska ekängsvegetationen.

Belägenheten är ifråga om kommunikationer den tänkbarast gynnsamma, då dels järnvägar genomskära orten i olika riktningar, dels Mälaren erbjuder sjötransport från flera lastplatser. Vidare må erinras, att de flesta egendomarna äro belägna nära framåtgående städer och invid en kraftig industribygd, allt af stor vikt för afsättningen af jordbrukets alster.

Man borde kunna antaga, att dessa omständigheter skulle medföra ökad värde på dessa egendomar i följd af högre afkastning. Så är emellertid icke förhållandet. Vid uppgörandet af senaste arrendeaftal, 1894, då nuvarande tjuguarperiod ingick, måste arrendet nedsättas, och samma eventualitet kan på goda grunder befaras äfven vid nästa utarrendering.

Orsaken härtill torde bland annat vara att finna i det sätt, hvarpå utarrenderingen af egendomarna sker. Den vida öfvervägande delen af jorden, i det närmaste 1,000 har åker, 421 har äng och sjöslag samt 103 har backar och skog, utarrenderas till en enda arrendator, som i sin tur upplåter jorden i större och mindre lotter åt arrendatorer, af hvilka en del i sin tur öfverlåter mindre delar åt ännu andra brukare. Hufvudarrendatorn har satt denna utarrendering i system på så sätt att han uppgjort preliminärkontrakt med subarrendatorerna och vid arrendeskiftet sålunda kunnat beräkna en säker förtjänst, uppgående till några tusen kr. om året.

I hvad det rör ofvannämnda i klump utarrenderade possessioner, har staten på dessa så godt som inga åbyggnader, och i öfrigt äro egendomarna antingen icke alls eller otillräckligt bebyggda, såsom framgår af att brandförsäkringsvärdet för åbyggnaderna vid dessa gårdar utgör blott 8,900 kr. för statens och 117,230 kr. för arrendatorernas. En del af egendomarna äro främst af denna orsak sidobruk till andra i enskild ägo varande jordbruk.

Men den omständigheten att dessa kronans obebyggda marker i stor utsträckning brukas som sidobruk till mindre enskilda gårdar samt att dessa arrendeaffärer oftast äro baserade på foderförsäljningar, hvilka stundom ske medelst s. k. grödauctioner, där grödan säljes på stående rot, gör, att hela systemet måste leda till jordförsämring och vanhäfd.

En betydande olägenhet ligger äfven däri, att arrendet till väsentlig del utgår i naturprodukter, hafre, hö och halm. Dessa skola — så före-

skrifves — vara af viss, god beskaffenhet. Under somrar med varm och torr väderlek kan detta utan olägenhet åstadkommas, men när en sommar med rik nederbörd inträffar, kan skörden af vissa slag bli så riklig på denna humusrika jord, att arrendatorerna, som vid det extensiva brukningssättet ha ett minimum af folk, få svårt att ordentligt bärga grödan. Naturprodukterna från gårdarna kunna då vid leveranserna bli kasserade och arrendatorerna bli ålagda att lösa sitt foder med kontanter efter 10-årigt medelmarkegångspris, hvilket under dylika förhållanden af naturliga skäl är högre än det pris, som för året kan erhållas för det på gårdarna producerade fodret. Den ojämnhet i fråga om skördemängd, som vållas af väderlekens växlingar, ökas sålunda genom bestämmelserna om arrendets utgörande in natura, en omständighet, som i hög grad hindrar jordbrukaren ifrån att utveckla sin drift i riktning, som är öfverensstämmande med uppfattningen om en intensiv jordkultur och en rationell egendomsskötsel.

Samtliga dessa omständigheter: arrendatorernas beroende af en hufvudarrendator, bristen på ordentliga åbyggnader till egendomarna och den osäkerhet, som härrör från arrendets utgörande hufvudsakligen in natura, har till följd att hela denna väldiga ägokomplex får en skötsel, som alldeles icke står i förhållande till egendomarnas naturliga värde och den afkastning, som under andra förhållanden skulle vara lätt att ernå. Det torde kunna sägas, att hela orten lider af ett system, som är fullständigt föråldradt.

Afsikten med framhållandet af berörda olägenheter och missförhållanden har varit att angifva den riktning, hvori förändringar måste anses vara önskvärda. En förpaktning af statsjord i klump genom en mellanhand, som sedan portionerar ut jorden styckevis åt många andra, är ju lyckligtvis sällsynt i vårt land och bör naturligtvis helt och hållet afskaffas. I detta fall böra icke blott arrendatorerna och brukarna af de större egendomarna utan äfven de innehafvare af mindre jordlotter, som kunna tänkas bibehållas, stå i direkt förbindelse med och få sina aftal med statens organ.

Sannolikt skulle det befinnas lämpligt att å hela det nu samfåldt utarrenderade jordkomplexet företaga en omrangering, hvilket vore så mycket lättare, som staten har så få åbyggnader å detsamma. Därigenom skulle lämpliga, förnämligast smärre brukningsdelar kunna vinnas med tjänlig fördelning af hög- och lågjordsmark, sjöslag och backar. Dessa omständigheter kräfva emellertid en närmare undersökning. Tidpunkten för att nu verkställa denna undersökning är så mycket lämpligare, som åbyggnadernas ringa värde lämnar fria händer att ordna byggnadsförhållandena med hänsyn till ny ägofördelning.

Vidare framstår det såsom önskvärdt, att arrendet får utgöras i penningar och ej såsom nu med öfvervägande naturaprodukter. Det vore säkerligen äfven för hingstdepån bekvämare att på vanlig upphandlingsväg erhålla erforderliga förnödenheter. För arrendatorerna, jordbrukarne, skulle en aflösning af nuvarande betalningssätt af arrendet alltid medföra större trygghet att ägna sig åt ett intensivare brukningssätt.

Men om dessa arrendens utgörande genom naturaprestationer till hingstdepån komme att upphöra, så synes äfven därmed sambandet mellan nämnda statsinrättning och ifrågavarande egendomar få allt mindre skäl för sig. Detta jordanslag var utan tvifvel lämpligt vid den tidpunkt, då det lämnades, men numera torde det vara att föredraga, om staten uppehölle hingstdepån genom direkta anslag. Domänstyrelsen skulle då öfvertaga vården af de nu ifrågavarande egendomarna och förvalta dem enligt samma ordning som andra kronans gods.

Arrendetiden å dessa egendomar utgår den 14 mars 1914, med undantag dock af egendomen Strömsvik i Kolbäcks socken, därå arrendet utgår 1920. Vid arrendeskiftet 1914 böra arrendatorerna få motse en bättre sakernas ordning med fastare och bättre former för brukningen af statens jord, och det är i detta syfte en utredning af den viktiga frågan och en eventuell omorganisation af arrendesystemet för dessa kronoegendomar nu påkallas.

Utskottet.

Enligt kungl. bref den 7 oktober 1892 äro de i ofvanintagna tablå uppräknade, till Strömsholms hingstdepå anslagna egendomar, med undantag af Köpings Djurgård, som enligt Kungl. bref den 26 februari 1904 är utarrenderad på tio år, genom domänstyrelsens försorg på tjugu år, räknadt från den 14 mars 1894, för nämnda depås räkning utarrenderade. Därvid hafva arrendeafgifterna bestämts att såsom dittills utgå in natura hvad beträffar de för depån erforderliga foderslagen hö, halm och hafre, samt i pänningar för hvad därutöfver kunnat i arrende erhållas.

På sätt jämväl framgår af förutnämnda tablå, äro egendomarne fördelade i följande åtta arrendelotter, nämligen:

- 1:o) Strömsholms kungsladugård jämte Qvarnhagsvretarne, med undantag af vissa områden;
- 2:o) lägenheten Soten;

- 3:o) lägenheten Billingsklubben;
- 4:o) lägenheten Stafsholmen med därtill hörande småholmar;
- 5:o) lägenheterna Hultet, Rigärdet, Rigärdsstranden, Flyet, Holmen vid Flyet, Tillvallningen vid Flyet, Säbyängen, Säby udde och Djurgårds-skogen;
- 6:o) lägenheten Rytterns äng;
- 7:o) lägenheten Skarpan;
- 8:o) lägenheterna Köpingsön och Byslätten, holmarna Gubbgrundet, Linlandet, Harsten och Suggskär, Grönöhagen, Mellanhagen, Tranviken, Fiskhagen, Stenhagen, Norra Tallholmen, Södra Tallholmen, Myskhagen, Botten, Uddhagen, Älg-, Qvig- och Apollohagen, Tyskhagen, Husbondängen, Libergsången och Kobergsången, dock med undantag af vissa områden.

I förevarande motioner riktas hufvudsakligen uppmärksamheten på förhållanden, som stå i samband med utarrenderingen af den arrendelott, som utgöres af de under punkt 8:o) här ofvan omförmälda fastigheter. I likhet med motionärerna finner utskottet det vara synnerligen olämpligt, att det af dessa fastigheter bestående ägoområdet, hvilket utgöres af, förutom andra ägoslag, omkring 980 hektar åker och hvarför arrendet enligt det upprättade arrendekontraktet utgör 348,563 kilogram hö, 68,013 kilogram råghalm, 107,485 kilogram hafre och kontant 3,057 kronor, af staten upplåtes i en enda arrendelott. Och detta i all synnerhet som enligt hvad som framgår af meranämnda tablå dessa fastigheter äro synnerligen otillräckligt bebyggda och det därför torde vara så godt som omöjligt för arrendatorn att såsom själfständiga bruka desamma. Motionärerna hafva också påvisat, hurusom utarrenderingen af denna fastighetskomplex ledt därtill, att arrendatorn i sin ordning till andra personer upplåtit delar af ifrågavarande arrendelott, hvarigenom denna delvis blifvit sidobruk till andra fastigheter, som ägas af subarrendatorerna. Att en sådan upplåtelse i andra hand, hvilken, enligt hvad utskottet har sig bekant, skett utan uttryckligt medgifvande från vederbörande myndigheters sida, icke är till gagn för fastigheternas ordentliga häfdande torde på goda skäl få antagas. Nämda missförhållande torde emellertid komma att inom kort upphöra, då, enligt hvad utskottet inhämtat, i alla kontrakt, som numera upprättas angående statens egendomar, intages uttrycklig hänvisning till bestämmelserna i lagen om nyttjanderätt till fast egendom, däri stadgas förbud för s. k. sublokation utan jordägarens medgifvande.

Utskottet, som förmenar, att en väsentligt tidsenligare kultur skulle kunna ordnas å ifrågavarande af god jord bestående kronoegendomar,

därest dessa ställdes under domänstyrelsens vård och förvaltning, har, då jordens beskaffenhet å dessa egendomar synes vara synnerligen lämplig för småbruk samt egendomarne till stor del äro i afsaknad af åbyggnader, hvartill kommer egendomarnes belägenhet i närheten af större samhällen och goda kommunikationsleder, i detta sammanhang velat fästa uppmärksamheteten jämväl därå, att här erbjudes staten ett gynnsamt tillfälle att genom försäljning af områden från ifrågavarande egendomar befrämja småbrukarrörelsen. Och må i detta afseende särskildt påpekas, att en del af dessa egendomar äro så aflägset belägna från hingstdepån att deras försäljande äfven med hänsyn härtill torde få anses särskild lämplig.

Enligt hvad inom utskottet upplysts, torde vid en blifvande utarrendering af ifrågavarande fastigheter arrendet i allmänhet komma att bestämmas i penningar. På grund häraf och då, enligt hvad utskottet har sig bekant, vederbörande myndigheter vid de förberedande åtgärder, som redan vidtagits med afseende på utarrenderingen af ifrågavarande fastigheter för nästkommande arrendeperiod, haft sin uppmärksamhet riktad på de i förevarande motioner i öfrigt berörda förhållanden, får utskottet, med uttalande af sin förvissning, att de af utskottet framhållna önskemål, särskildt beträffande möjligheten af vissa områdens försäljning, vid den fortsatta behandlingen af frågan komma att af myndigheterna vinna beaktande, hemställa,

att förevarande motioner icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 27 mars 1911.

På jordbruksutskottets vägnar:

THEODOR ODELBERG.

Reservation:

af herr *S. Linders*, som anfört:

Statens nuvarande jordpolitik är föga lyckad, dels emedan statsintresset i många fall ej tillbörligt tillgodoses och inkomsterna af åkerjordarna blifva obetydliga, dels därutinnan att systemet ej effektivt kan inriktas på jordupplätelser åt den obesutna landtbefolkningen, som nu förmenas att i

eget land förvärfva möjlighet att föra en själfständig jordbruksnäring. Motiveringen till förevarande motioner bjuder på ett exempel, som inte kan annat än beklagligt vittna om den rena urartningen af ett föråldrat system.

Genom att påfordra en opartisk utredning i föreliggande fråga och påkalla ett väl öfvervägdt förslag om lämpliga upplåtelseformer, yppar sig här för Riksdagen ett osökt tillfälle, att bringa fram en enhetlig och rationell kolonisationsplan öfver ett stort, bördigt och välbeläget jordbruksområde. Och genom att begära en särskild utredning håller Riksdagen frågan, så att säga, bättre i sin hand. På grund af att det här gäller så stora områden, så betydliga värden, synes det mig som om Riksdagen mera än eljes borde vara benägen att tillse, det statens jordtillgångar blifva behörigen utnyttjade.

Detta är ej heller en enkel fråga om vanlig kronojords bortarrendering och försäljning, utan samtidigt framstår principfrågan, huruvida dessa jordar fortfarande skola vara anslagna till hingstdepån eller direkt läggas under domänförvaltningen, hvarför äfven ur denna synpunkt en separat utredning kan försvaras.

Då jag dessutom håller före, att det beslut, hvartill utskottsmajoriteten kommit, den välvilliga motiveringen till trots, än ytterligare inbjuder till oekonomiskt bortplottrande af statens jordar, medan den allsidiga utredningen af hithörande frågor ständigt undanskjutes, så har jag velat yrka,

att Riksdagen i anledning af herrar A. Pers och A. Stjärners motioner ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående förändrade bestämmelser rörande utarrendering af de till Strömsholms hingstdepå anslagna egendomarna, i syfte att arrendatorerna må erhålla sina arrenden utan mellanhand, och att arrendet må utgöras i penningar och ej såsom hittills hufvudsakligen i naturprodukter; att staten må genom domänstyrelsen ombesörja förvaltningen af berörda egendomar; samt att Kungl. Maj:t må till Riksdagen inkomma med de förslag, hvartill utredningen kan gifva anledning.

Det skulle här antecknas, att herrar *Aaby A. W. Ericsson*, grefve *R. G. Hamilton* och *G. A. E. Kronlund* icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet.
